

УДК 338.1:633.1

ДОРАДЧІ ПОСЛУГИ У СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

***Н.А. Герасимчук, кандидат економічних наук
Н.М. Шевченко, магістр***

Досліджено економічну ефективність виробництва і реалізації зерна аграрними підприємствами Жашківського району Черкаської області та здійснено аналіз діяльності сільськогосподарських дорадчих служб.

Зерно, ринок зерна, виробництво, реалізація, економічна ефективність, сільськогосподарське дорадництво, дорадча служба.

Проблема збільшення обсягів і підвищення стабільності виробництва зерна є однією з ключових у національній аграрній політиці. Подолання цієї проблеми має чітко виражений регіональний характер, що зумовлено зростаючою відповідальністю регіонів за забезпечення населення продуктами харчування. Нарощування виробництва зерна має стратегічне значення для регулювання національної економіки України, оскільки за його успішного розвитку створюються умови для подолання кризового стану ряду суміжних галузей.

Задля сприяння сталому розвитку сільського господарства і розвитку сучасних технологій господарювання як в Україні, так і в Черкаській області зокрема, необхідно приділити увагу розвитку сільськогосподарського дорадництва. Оскільки дорадча діяльність в аграрній сфері здатна сприяти задоволенню потреб сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового господарювання, а також поліпшенню добробуту сільського населення і розвитку сільської місцевості. Недостатнє опра-

цювання окреслених питань, а також їх методична і практична значущість зумовили вибір теми для написання статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На всіх етапах розвитку сільського господарства України, пріоритетним напрямом було зернопродуктове виробництво, а обґрунтування заходів щодо його стабілізації та підвищення економічної ефективності є загальнодержавним завданням стратегічної ваги. Воно знайшло відображення у наукових працях таких вчених економістів, як П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.І. Бойко, М.Г. Лобас, В.Л. Волинець, О.В. Калюжна, В.В. Ключан, Л.М. Худолій, В.Ф. Сайко, В.І. Губенко, В.М. Жмайлов, В.Г. Андрійчук та інших. Проблемі функціонування дорадчих сільськогосподарських служб присвячені праці М.В. Гладія, П.Т. Саблука, В.П. Ситника, М.Ф. Кропивка, Р.Я. Корінця та інших учених. Проте низка питань щодо ефективності функціонування зернової галузі та діяльності сільськогосподарських дорадчих служб залишається актуальною.

Мета дослідження – теоретико-методичне обґрунтування економічної ефективності виробництва зерна на аграрних підприємствах Жашківського району Черкаської області, дослідженні діяльності дорадчих сільськогосподарських служб та розробці практичних рекомендацій щодо доцільності їх функціонування.

Виклад основного матеріалу. Економічна ефективність виробництва зерна характеризується здатністю підприємств виробляти максимальний обсяг продукції необхідної якості з мінімальними витратами та реалізувати її з найменшими втратами за найбільшими цінами. Тобто, економічна ефективність залежить від того, наскільки продукція відповідає вимогам ринку та споживача.

Аналіз зернового господарства Жашківського району Черкаської області свідчить, що обсяг виробництва зернових і зернобобових зріс на 184 %, обсяг реалізації – на 161 %, урожайність зросла на 131 %, виробнича собівартість 1 ц – на 27 %. Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції зросла на 30 %, а ціна реалізації – на 62 %. Спостерігається тенденція співвідношення між обсягами виробленої та реалізованої продукції, обсяги яких зростають в проміжку досліджуваного періоду (за винятком 2010 р.). У 2011 р. спостерігається доволі висока урожайність (65,9 ц/га). Існує тенденція до постійного зростання ціни реалізації, проте, негативним є підвищення виробничої та реалізаційної собівартості зернових. Також, слід зазначити, що незважаючи на зростання ціни реалізації, вона залишалася меншою за повну собівартість реалізованої продукції впродовж 2007–2010 років і лише в 2011 р. відбулося позитивне зрушення (табл. 1).

На регіональному зерновому ринку Жашківського району спостерігається певне співвідношення між обсягами виробництва, реалізації та ціною реалізації продукції. Це зумовлено тим, що цінова кон'юнктура регіонального зернового ринку останніми роками, значною мірою визначається співвідношенням попиту й пропозиції, що складаються на ринку. Так, обсяги реалізації продукції зростають тоді, коли обсяги виробництва на ринку найвищі, а рівень цін на ринку встановлюється найнижчий.

1. Аналіз стану зернового господарства на сільськогосподарських підприємствах Жашківського району Черкаської області*

Показники	Рік					2011 р. у % до 2007 р.
	2007	2008	2009	2010	2011	
Вироблено, тис. ц	484,7	932,2	1240,4	657,2	1379,0	284,5
Реалізовано, тис. ц	374,7	548,5	1256,5	561,7	978,8	261,2
Урожайність, ц/га	25,4	49,5	46,0	39,3	65,9	231,8
Виробнича собівартість 1 ц, грн	58,70	51,18	56,10	80,31	74,67	127,2
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	92,91	82,49	85,79	131,25	121,06	130,3
Ціна реалізації 1 ц, грн	81,64	76,00	81,84	106,8	132,53	162,3
Рівень товарності, %	77,3	58,8	101,3	85,5	71,0	x

*Розраховано автором на основі даних Управління агропромислового розвитку Жашківської РДА

Аналіз сучасного стану реалізації зернової та зернобобової продукції в регіоні свідчить, що найбільшу частку серед напрямів реалізації посідає збут за таким каналом як «інші напрями реалізації», що в 2011 р. становив 83 % від загального обсягу реалізованої продукції; пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнових прав надано 15 % зернових; на ринку, через власні магазини, палатки і лавки продано 2 % продукції, переробним підприємствам та населенню в рахунок оплати праці передано не більш ніж 1 % зернових. Дослідження показують, що реалізація зерна не відбувається через сформовані й стабільні канали розподілу. Вона характеризується значною динамікою та зміною частки існуючих каналів і виникненням нових.

Ефективність сільськогосподарського виробництва є результатом діяльності різних категорій господарств і взаємодії різних організаційно-економічних факторів, використання сукупності матеріально-технічних та інших різноманітних ресурсів.

Зернове виробництво займає провідне місце в структурі аграрного сектору економіки України. Проте, водночас, є однією з ключових проблем аграрної економіки держави. З позицій продовольчої безпеки успішний розвиток цієї галузі має велике народногосподарське значення. Як традиційно прибуткова галузь, зерновиробництво є одним із основних джерел грошових надходжень для сільськогосподарських товаровиробників. Але, як свідчить аналітичний огляд, загальний стан зернового господарства ще далекий від оптимального рівня виробництва зерна, ефективності та ринкової сумісності, спостерігається суттєва різниця між передовими і відстаючими сільськогосподарськими підприємствами. Це свідчить про необхідність не лише матеріальної, а й функціональної підтримки розвитку сільського господарства з боку держави. Тому існує потреба у дорадництві, як ефективному інструменті впровадження державної аграрної політики.

Зернове виробництво у Жашківському районі, як свідчать дослідження, незважаючи на організаційно-економічні ускладнення сучасного етапу господарювання, є основною спеціалізацією більшості сільськогосподарських підприємств, тому зернова продукція є основним джерелом доходів на сільськогосподарських підприємств. Проведемо аналіз ефективності виробництва зерна на сільськогосподарських підприємствах Жашківського району Черкаської області (табл. 2).

Одним із чинників, який характеризує ефективність виробництва зерна є рентабельність. З наведених даних бачимо, що рентабельність, яка акумулює в собі результати виробництва і відображує вплив практично всіх основних чинників, які визначають рівень економічної ефективності, має нестабільну тенденцію і характеризується збитковістю. Упродовж аналізованого періоду, підприємства району зазнавали збитків і лише в 2011 р. було отримано прибутки та рівень рентабельності сягнув 8,5 %.

2. Економічна ефективність виробництва зерна на сільськогосподарських підприємствах Жашківського району Черкаської області*

Показники	Роки					2011 р. до 2007 р. (+;-)
	2007	2008	2009	2010	2011	
Урожайність, ц/га	25,41	49,53	46,01	39,32	65,91	40,50
Собівартість 1 ц, грн	92,91	82,49	85,79	131,25	121,06	28,15
Ціна реалізації 1 ц, грн	81,64	76,00	81,84	106,8	132,53	50,98
Прибуток (збиток) на 1 ц, грн	-11,28	-6,50	-3,94	-6,45	11,47	22,75
Прибуток (збиток) на 1 га, грн	-211,56	-188,98	-199,72	-212,81	516,22	727,78
Рівень рентабельності (збитковості), %	-12,1	-7,9	-4,6	-5,7	8,5	20,6

*Розраховано автором на основі даних Управління агропромислового розвитку Жашківської РДА

Зростання цін на техніку, паливно-мастильні матеріали, добрива та інші ресурси негативно позначається на величині собівартості, яка збільшилася в 2011 р., порівняно з 2007 р., майже в 2,5 раза, за одночасного підвищення ціни реалізації на 50,98 грн/ц. Але темпи росту ціни реалізації перевищують темпи росту собівартості, унаслідок чого, прибуток на 1 ц, хоч і не досить суттєво, але збільшився. Вихід підприємствами зі збиткового становища, свідчить про правильність обраних напрямів розвитку виробництва та вибір вдалих шляхів реалізації продукції.

Головними пріоритетами розвитку зернового господарства Жашківського району Черкаської області є забезпечення нарощування виробництва високоякісного зерна, стримування негативних процесів, що мають місце у сфері реалізації та просування товару до споживача.

На нашу думку, основна мета стратегії розвитку зерновиробництва в районі має полягати у здійсненні з боку держави певних трансформаційних заходів, дієвих та ефективних методів, способів і механізмів, які б забезпечили переведення основних галузей аграрної сфери на модель

сталого інноваційного нарощування виробництва, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції. Зокрема, доцільно приділити увагу чинникам, що сприяють підвищенню ефективності виробництва за маркетинговими каналами збуту; здійснити зміни в державному регулюванні на зерновому ринку, поліпшити аналіз ринку та надання інформаційних послуг, удосконалення цілей і методів державного регулювання зернового ринку.

Саме для вирішення зазначених проблем, що постають перед сільськогосподарськими товаровиробниками, а також для сприяння сталому розвитку сільського господарства і розвитку сучасних технологій господарювання, постає необхідність у запровадженні і розвитку інститутів сільськогосподарського дорадництва.

Нині система сільськогосподарського дорадництва в Жашківському районі Черкаської області перебуває на складному шляху становлення. Серед причин, які заважають розвитку дорадництва, є нерозуміння сутності дорадчої діяльності, неоднозначне трактування положень Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», недостатня обізнаність власників суб'єктів господарської діяльності зі сферою дорадчих послуг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Під час вивчення розвитку зернового господарства необхідно враховувати специфіку економічних відносин між суб'єктами ринку, формування попиту, пропозиції, руху цін на внутрішніх ринках, якості продукції, формування системи державного регулювання та організації ринкової інфраструктури саме на регіональному рівні, що потребує активізації досліджень з урахуванням природних та економічних особливостей регіону. Для підвищення ефективності зернопродуктового виробництва і забезпечення його стійкості і стабільності відносин всіх суб'єктів зернового ринку необхідно: спрямувати подальший розвиток внутрішньогосподарських товарно-грошових відносин, що базуються на приватній власності, кооперації, оренді основних засобів, у бік переходу до оптимізації ресурсозбереження і підвищення продуктивності праці; поглибити спеціалізацію на всіх рівнях виробництва; впровадити сучасні технології виробництва та переробки продукції; оновити матеріально-технічну базу; сформувати ефективну систему стимулювання розвитку виробництва шляхом створення агропромислових формувань, вдосконалення системи ціноутворення, надання державних дотацій, пільгових кредитів; сформувати сучасну ринкову інфраструктуру збуту продукції, максимально наближеної до безпосередніх виробників. Також необхідно приділити увагу розвитку сільськогосподарського дорадництва, оскільки воно є ефективним механізмом впровадження і поширення передового досвіду аграрного виробництва. Вдосконалюючи цей інститут, можна отримати істотний результат у розвитку та підвищенні ефективності аграрного сектору економіки нашої держави, зокрема і зернового господарства Жашківського району Черкаської області.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 624 с.

2. Бурик А.Ф. Ефективність функціонування та перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні : моногр. / А.Ф. Бурик, А.О. Харенко. – Умань : Сочінський, 2009. – 265 с.

3. Ганганов В.М. Формування зернового комплексу регіону : моногр. / В.М. Ганганов. – Одеса : Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, 2008. – 311 с.

4. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Жашківського району Черкаської області за 2007–2011 рр. Форма № 50-сг (річна). Управління агропромислового розвитку Жашківської РДА .

5. Макаренко П.М. Ринок зерна і регіональне зерновиробництво : моногр. / П.М. Макаренко, О. О. Сиченко. – Дніпропетровськ : Герда, 2007. – 188 с.

Исследована экономическая эффективность производства и реализации зерна сельскохозяйственными предприятиями Жашковского района Черкасской области и осуществлен анализ деятельности сельскохозяйственных совещательных служб.

Зерно, рынок зерна, производство, реализация, экономическая эффективность, распространение сельскохозяйственных знаний, совещательная служба.

Investigated the economic efficiency of the production and sale of grain in agricultural enterprises of Zhashkivskiy district of Cherkasy region and performed the analysis of activity of agricultural extension services.

Grain, grain market, production, sales, economic effectiveness, dissemination of agricultural knowledge, extension service.